

Oslo, 31. oktober 2018

## Høringsinnspill til Meld. St. 19 (2017-2018) om norsk eksport av forsvarsmateriell 2017

Forum for utvikling og miljø (ForUM), et nettverk av 50 norske organisasjoner, takker Stortingets utenriks- og forsvarskomiteé for muligheten til å gi innspill til *Meld. St. 19 (2017-2018) Eksport av forsvarsmateriell fra Norge i 2017, eksportkontroll og internasjonalt ikke-spredningssamarbeid*.

ForUM har i en årrekke arbeidet for at handelen med militært materiell nasjonalt og internasjonalt skal bli mer ansvarlig og transparent. Vi vil med dette presentere innspill vi tror kan bidra til økt trygghet og åpenhet:

### 1) Eksport til land i krig i Jemen – også etter rapporter om krigsforbrytelser

Situasjonen i Jemen omtales som vår tids verste humanitære katastrofe. Siden mars 2015 har en Saudi-ledet koalisjon (SLC) bistått Jemens regjering med å bekjempe Houthi-opprørere. Koalisjonen har over flere år blitt anklaget for mulige krigsforbrytelser i Jemen av både FN, Amnesty og Human Rights Watch, blant annet etter å ha bombet sykehus og skoler.

Saudi-Arabia har tidligere gransket anklager tilknyttet landets krigføring i Jemen, og slo i 2017 fast at samtlige mål som var bombet, med unntak av tre, var «legitime militære mål.» Menneskerettighetsorganisasjoner samt norske diplomater i Saudi-Arabia avviste rapporten som «ensidig propaganda». 40 skolebarn ble drept og mange skadet da fly fra den saudiledede koalisjonen bombet en skolebuss på en markeds plass nord i Jemen den 9. august 2018. En talsperson for koalisjonen bekreftet at de sto bak men kalte også dette «et legitimt militært angrep» rettet mot militante.

I den saudiledede koalisjonen deltar land som mottok A-materiell fra Norge i 2017: Kuwait som mottok våpen og ildledningsutstyr, og ikke minst De Forente Arabiske Emirater som mottok våpen og ammunisjon fra Norge. Emiratenes har, ved siden av Saudi-Arabia, vært det mest aktive landet i koalisjonen med både luft-, sjø- og bakkestyrker inne i Jemen.

I tillegg mottok følgende koalisjonsmedlemmer B-materiell fra Norge i 2017: Saudi-Arabia og Jordan (begge billed/videoutstyr), med en markant økning til Saudi-Arabia: Fra kr. 23.000 i 2016 til kr 41.452.000 i 2017. Ifølge SSB eksporterte Norge også deler og tilbehør til våpen som kanoner, artilleri, utskyttingsramper for raketter og granater o.l. for 41,5 millioner kroner.

I henhold til det norske regelverket for eksportkontroll er det ikke lov til å selge våpen og ammunisjon «til områder i krig, der krig truer eller til land der det er borgerkrig». I den grad norsk militærmateriell er brukt til å begå krigsforbrytelser er det også i strid med straffeloven og den internasjonale våpenhandelsavtalen Arms Trade Treaty, der Norge og andre land har forpliktet seg til ikke å selge våpen til land hvor det er stor risiko for at de vil bli brukt til å begå krigsforbrytelser eller menneskerettighetsbrudd.

Likevel brukes betegnelsen «årvåkenhet» i Stortingsmeldingen om denne norske eksporten i 2017.

Utenriksdepartementet besluttet i desember 2017, å suspendere gyldige lisenser for salg av A-materiell til De Forente Arabiske Emirater. Dette velger Utenriksdepartementet å kalle et «føre var»-tiltak, til tross for at Utenriksdepartementet var godt kjent med den svært alvorlige situasjonen lenge før beslutningen ble fattet.

Samtidig omtaler Stortingsmeldingen regioner med konflikt, uro og undertrykkelse som «fremvoksende og nye markeder» for norsk forsvarsindustri.

I St.meld. heter det også at «Utenriksdepartementet er ikke kjent med at norsk forsvarsmateriell er brukt i krigen i Jemen.»

Det er etter ForUMs syn en passiv holdning til mulige konsekvenser av norsk eksport av militært materiell. Den representerer ikke den strenge føre var-linjen som Regjeringen sier er viktig for eksport til disse landene.

Norge risikerer å medvirke til lidelsene i Jemen gjennom å ruste opp de krigførende partene. Vi anser denne eksporten for å være i strid med både det norske regelverkets intensjon samt Arms Trade Treatys formål og forbudsbestemmelser. Forum for utvikling og miljø mener all norsk eksport av militært materiell til landene som kriger i Jemen umiddelbart må stanses.

#### **Vi anmoder derfor komiteen om å:**

- **Be Regjeringen stanse eksport av alt norsk militært materiell til landene som deltar i borgerkrigen i Jemen.**
- **Be Regjeringen foreta en uavhengig granskning av eksporten for å vurdere regelbrudd og konsekvenser.**
- **Inkludere Arms Trade Treatys forbudsbestemmelser (art.6 og 7) i lov/forskrift, ikke bare i norske retningslinjer i det norske eksportkontrollregelverket.**

#### **2) Norsk eksport til svært undertrykkende land som Saudi-Arabia**

Stortinget har understreket at "eksport av våpen og ammunisjon fra Norge bare må skje etter en omhyggelig vurdering av de uten- og innenrikspolitiske forhold i vedkommende område. Denne vurdering må etter Stortingets mening være avgjørende for om eksport skal finne sted." Dette ble videre presisert i 1997 da Stortinget vedtok: "Utenriksdepartementets vurdering av disse forholdene omfatter en vurdering av en rekke politiske spørsmål, herunder spørsmål knyttet til demokratiske rettigheter og respekt for grunnleggende menneskerettigheter." Det er vanskelig å se hvordan dagens praksis med eksport til en rekke undertrykkende regimer overholder Stortingets vedtak.

Ifølge reglene skal ikke militærutstyr eksporteres dersom det er en "åpenbar fare" for at utstyret kan bli brukt til intern undertrykking. Til tross for kritiske komitemerknader godkjente Regjeringen en kraftig økning i eksport av norsk militært materiell til undertrykkende regimer, deriblant nevnte land over som Saudi-Arabia og i tillegg Oman. Sikkerhetsapparatet i Saudi-Arabia er instrumentell i omfattende trakassering, fengsling og tortur av menneskerettighetsforkjempere, systematisk diskriminering av kvinner og etniske og religiøse minoriteter og hundrevis av henrettelser hvert år. Militæret og det øvrige sikkerhetsapparatet i Saudi Arabia er knyttet tett sammen, slik at ethvert bidrag til å styrke dem øker deres evne til å begå menneskerettighetsbrudd». Oman er i en årrekke blitt kritisert for brudd på fundamentale menneskerettigheter, men fikk likevel kjøpe både bomber, torpedoer, raketter, missiler mm av Norge. Dette viser at regelverket tolkes for svakt. Det ser dessuten i Saudi-Arabias tilfelle ut til å være kun utstyrets karakter som vurderes ved utstedelse av lisens. Dette er en svak operasjonalisering av regelverket og vedtakene i 1959 og 1997. Norges eksport styrker regimets militære kapasitet, legitimitet, og mulighet til å undertrykke egen befolkning.

#### **Vi anmoder derfor komiteen om å be Regjeringen om å:**

- **Stanse eksport av alt norsk militært materiell til stater der militæret og det øvrige sikkerhetsapparatet er instrumentelle i systematiske og alvorlige menneskerettighetsbrudd.**
- **Tolke kriterie 2 i UD's retningslinjer for eksportkontroll vedrørende menneskerettighetssituasjonen i mottakerland strengere enn i dag, og sikre at Norge ikke eksporterer militært utstyr til regimer som er ansvarlige for utstrakte menneskerettighetsbrudd.**
- **Gi offentligheten økt innsyn i vurderingene rundt innvilgelse av lisenser.**

Forum for utvikling og miljø takker for oppmerksomheten og ønsker komiteen lykke til med behandlingen av Stortingsmeldingen.